

Н І М І*)

Прибув до нашого міста несподіваний вчитель. Зветься Аріель і походить з острова, з одного з тих островів, що їх не описують географи; вони інколи виносяться з моря на голос поетів. Кажуть, що давно Аріель був до наказів ув одного короля на вигнанні і від нього навчився тих речей, яких не можна більше чути, як один раз. Може тому має він звичай — не допускати людей вдруге на свої виклади, звичай, що багатьом особам видався дуже дивний. Приймає він на слухача кожного, хтонебудь зголоситься, коли б тільки не приходив більше ніколи. Якщо та сама людина вертається знову, каже її вигнати, і ніхто не може почванитися, що був на його викладах двічі. Сьогодні — думав я собі — говорить він певне речі нові і чудові, бо ті всі, що виходять з його дому, ідуть улицями задумані і перемінені, якби були свідками народин бога. Але завтра либонь скаже він речі куди дивніші. Аджеж якщо піду завтра, не могтиму вислухати його того дня, коли виявить найбільш неждану, найстрашнішу доктрину. Не належить він до звичайних учителів, що їх можна чути, скільки хочеться, і відвідувати цілими роками. Кожний його слухач наражений на ризико найновішого роду, на жаль по речі невідомій, жаль, що не знає спокою.

Тимто кілька днів не пішов я на жадну доповідь Аріеля. Вистоював довгі години біля його дверей, нерішений, серед дрижань, повний спраги, а водночас одночасно страху. Коли однодневні учні виходили з його дому, питав я їх про те, що сказав учитель, але вони не відповідали. Дивились на мене, як у сні і йшли далі лінивим і непевним кроком, немов заскочені тим, що вони є ще в нашій місті, забудованим домами, так тяжко заритими в землю.

Багато днів жив я в той спосіб, нездібний повернутись у звичайне річище життя, не дбавши про свої книжки, не цілувавши рук матері своєї вранці і ввечері, не виглядавши навіть появи перших зізд. Проте довго годі було опиратися і вкінці кинув і я кістку своєї долі.

Вчора вранці враз із багатьма людьми, що ждали під його порогом, вступив я до школи Аріеля. Він був у великій світлиці, простій і голій, що її вікна виходили на колюмнаду. Стояв спертій об стіну і, хоч було літо, загорнувся великим плащем. Поду-

---

*) Оцю новелю написав автор тоді, коли тільки що починав спрямовувати свої думки на правильний шлях, який довів його згодом до католицтва. Тому тут немає ще тієї християнської погоди духа, рівноваги й оптимізму, як у пізніших оповіданнях, але проте цей нарис, вибраний зо збірки „Трагедії буднів“, — один із тих, що вказує нам, як пристрасно шукав Папіні за правдою і якими дорогами до неї доходив. В цьому перекладі пропускаємо два речення, що вимагали б деяких пояснень.

мав я: носить його, щоб закрити крила, бо очі його звикли дивитись завжди високо, вище понад гори: очі вперті, холодні, ясні, посередзвізді.

Ледве всі увійшли, пробіг по нас зором по черзі і вигнав двох молодців, двох братів, що були вже раз на його викладі. Намагались сховатися посеред інших, але мабуть його здібності пізнавати обличчя були чудові. Як тільки ті два залишили кімнату, казав замкнути двері і стояв хвилину мовчки.

Всі стояли, як він. В кімнаті не було чути інших шелестів понад шелест віддихів і зідхань очікування.

Нагло Аріель почав говорити голосом міцним і різьбленим:

— Сьогодні говоритиму про людину і її велику недолю. Ніхто з вас не знає, в чому та велика недоля. Скільки ж над вами милосердилися, скільки вас картали або проклинали! Дехто описав усі ваші таємні рани в книжках, а інші так вами гордили, що навіть не могли плакати. З вашої недолі зродилися елегії поетів, розпачі саїтників, твори святих, теорії самогубств, одначе ніхто не пізнав вашої великої, незмірної, остаточної недолі.

Чи ж може ви нещасливі тому, що вмираєте? Але ж на світі всі речі умирають і родяться знову. Чи нещасливі ви, що радощі ваші тривають коротко, а терпіння бувають безконечні? Таж терпіння хоронять вас від переситу, зберігають у чистоті, підносять до пізнання. Чи ж нещасливі ви, що не можете всього доконати. Таж всотеро були б ви нещасливіші, якщо б були всемогутні.

Не в тому ваше нещастя. Недоля ваша деінде, і ніхто досі не виявив вам, у чому вона. А ось я вам можу її виявити, і стаю тут перед вами, щоб її виявити.

„Люди — німі”. Ось велика, окончена, єдина їх недоля. Люди німі, не вміють говорити, не вміють відповідати. Коли б люди потрапили говорити..., вони не терпіли б більше. Але досі були німі, вперто й остовпіло німі, і тільки тому триває їх... вічне терпіння.

Не розумієте моїх слів, знаю. Бачу в ваших серцях сумнів, а на устах ваших жагу усміху. Ве одно втратите охоту усміхатися, коли збагнете те, що хочу сказати.

Знаю, що численні з-посеред вас уважають цей світ за надто рівний собі самому, нудний, повний налогів, сумно одностайний. Бачу серед вас блідого молодця, що одягнений у чорний колір, зачитаний у твори Байрона, і доспіває до самогубства та сам у собі і з іншими подібно нарікає. Завжди те саме сонце, що світить, та сама вода, що пливе, завжди той місяць, що сходить і заходить, птахи, що співають, жінки, що кохаються, квіти, що розхиляються і вянуть, люди, що блудять, дзвони, що дзвонять до світ- і до захід-сонця, кораблі, що підводять якір і знову вертаються до пристані, дні, що наступають по ночах, і все те на завжди, на ціле ваше життя, від першого дня аж по день останнього стогону. Навіть землю оббігаючи довкола, пізнаючи нових людей і пошукуючи вражіннь незнаних, приходиться до

переконання, що всюди панує загальна сталість речей, що непокоїть, однородність учинків, зле маскованих різними іменами, основна єдність нашого маленького життя хвилих живин. Кожний день подібний буває до того, що по нім наступить; кожне людське життя можна оповісти в небагатьох словах, завжди тих самих: народився, терпів, любив, вірив, умер.

Так говорять люди, що перестали бути дітьми, і не дозволяють засліплювати себе небезпечним іграшкам життя. Одначе ті люди не зрозуміли ще великої недолі. Думають, що дійшли до самого дна долини сліз і горя, тим часом діткнули ледве до його краю і подалися взад від нього із жагою перемінити в ніщо світ, життя і себе самих.

Але хто ж вкаже їм дорогу заглади, якщо не зрозуміли сенсу світу і глибокої засади монотонії світу?

Світ монотонний, світ завжди буває рівний собі, світ повторяється. Все це найщиріша правда і все це має свою причину. Світ мусить повторятися і світ повторяється, а вина того в людях — в людях, що є німі, що не вміють дати відповіді.

Довідайтесь нарешті — о, учні, сьгоднішнього дня — що світ це тільки розвідка, безмірна, темна, величезна і заплутана, відвічна розвідка, що чекає відповіді. Є Хтось, що хоче сказати людям якісь речі, а не вживає людської мови. Говорить символами, говорить почерез речі, події, випадки. Всесвіт це його виклад, це його слово, що вдягається в землю, в тіло, в рослину, в сонце — це його слово таємне, що від правіків зступає з небес на землю, а проте ніхто з вас його не чує і не розуміє. І тому то якраз та розвідка повторяється і повертається до кожного покоління в тих самих речах, в тих самих, незмінних, вічистих речах. Світ монотонний, бо він виклад, що повторяється, а повторятися мусить, бо ніхто з вас не вміє дати на нього відповідь, бо всі ви німі.

Ви дивитесь на світ, відтворюєте його й наслідуєте, уживаєте його для конечности життя, але не думаете про те, щоб його в и с л у х а т и. Нікому з вас не прийде до голови, що світ говорить до вас, що чекає від вас якоїсь відповіді. Зображуєте собі світ як магазин або маєток, як осідок болю або радості, але також не подумаете, що може є він голосом, голосом, що вперто повторяє деякі питання, голосом, повним розпачу і втоми, що кличе і благає у вас відповіді. Як думаете: чому соловії видзвонюють завжди ті самі трелі, чому вітер шумить тим самим завжди пошумом, а вода журчить тим самим завжди свіжим голосом? В якій цілі — думаете — ластівки в повітрі креслять своїм льотом безчисленні круги й гієрогліфи? В якій цілі сонце закреслює щодня над вашими головами свій лук повільний, повертаючись на ту саму дорогу? В якій цілі зорі укладаються щовечора на небі в обриси тих констеляцій, тих огнистих чисел, що від непамятних часів висказують те саме речення? В якій цілі дерева відцвітають щовесни і намагаються виявити вам ті самі божеські правди незмінною барвою своїх квітів?

Те все, що цвіте, те все, що відцвітає — це частина тієї самої розправи. Навороти подій це повторювання тих самих слів і речень. Той, що говорить до вас, терпеливий. Не упокорює його ваша німота. Повторяє він у безконечність свої запити — це є всесвіт — і не тратить надії, що колись Йому відповісте. Тоді розпочнеться нова розправа — нова земля і нові небеса повстануть з нового слова і чудовий діялог між людиною і Богом триватиме далі невпинно. Тепер припадає ваша черга відповіді. Від тисяч і тисяч років голос той висказується, але ви залишаєтесь німі. Від сьогоднішнього дня намагайтеся збагнути світ як якийсь ряд слів. Напружуйте слух, скуплюйте думку, піднесіться аж до висот тьмяної мови. Коли перестанете бути німі, велика ваша недоля стане спомином; тоді нова карта світу відвернеться. Наповнив я вас страхом, а ви із себе добудьте надію.

Це тільки запам'ятав я з доповіді Арієля. Та хто ж годеп його мову повторити слово в слово, як з уст його плила, сильна і грізна? Ніхто з нас не знайшов у собі відваги глянути йому в очі, або відізватися до нього, коли замовк. Вийшли ми на вулицю, задумані і окутані сном, як люди, що верталися б із чуда народин бога. По дорозі хтось мене зачепив і питав дрижачим голосом, що сказав того дня учитель.

Подивився я на нього, не бачучи його, і пішов далі, не промовивши слова.

Діде Пулен

БАР НА ЦВИНТАРІ*)

Що бачив французький журналіст на шляху відвороту червоних від Арагонії до Каталонії.

*Естетові „Народнього „Фронту”
п. Леонові Блюмові.*

Скромний цвинтар в еспанському селі. На обрію над бідними хатами Уески бовваніють сині верхи Піренеїв. Місто від самого початку стануло по боці націоналістів. Марксівські міліціонери приміщені на окраїнах, займали кладовище.

Я сам під час світової війни стояв на цвинтарі. Здається мені, у Перт Лез Ірлі. Тож і тут я сподівався знайти звичайний образ: діри від гранат, поперевертані вибухами камінні плити та інші макабричні подробиці, що їх годі оминати.

Та тут було куди гірше!

Бідний цвинтар в Уесці! Війна виявила тут своє страхіття на холодно, без куль і гранат.

Я ще тепер шукаю за висновком, що його слід зробити з цього жахливого видовища; і не нахожу його: міркування

*) Під таким заголовком появилася репортаж у ч. 735 (з 14. IV. ц. р.) великого паризького літературного тижневика „Кандід“.